

Fra vugge til NAV

Den 1. juli 2006 ble Arbeids- og velferdsetaten etablert. Arbeidskontorene blir slått sammen med trygdekontorene, og i samarbeid med sosialtjenesten i kommunene utgjør disse Arbeids- og velferdsforvaltningen, eller det som vi kjenner til som NAV. Innen 2010 skal alle innbyggere i Norge ha tilgang til et NAV-kontor. Dette er en av de største forvaltningsreformene i nyere tid der tanken bak reformen er at «brukerne» skal slippe å vandre mellom de ulike etatene i ulike bygg med forskjellige saksbehandlere, og målet er å få flest mulig ut i det man kaller for «meningsfylt arbeid».

Det er faktisk en god idé, men en gedigen skute å snu, og underveis er det noen mennesker som bukker under og drukner. Det er de av brukerne som ikke er svømmedyktige og som man glemmer å kaste en redningsbøye til under snuoperasjonen. For all del – slik har det vært tidligere innenfor trygde- og sosialetaten, men det er fortsatt et stort problem at mange har vanskelig for å holde hodet over vannet i møtet med NAV. Man blir avhengig av saksbehandlerens tid og oppmerksomhet for å løses gjennom det enorme skjemaveldet, og for den som ikke får hjelp til dette fra utenforstående, som for eksempel lege eller sosionom, kan man lett rote det til i forhold til alle brev og krav til dokumentasjon. Og da har «brukeren» et problem, for å si det mildt.

Hvem er så disse brukerne? Jo, det er de som faktisk må henvende seg til NAV for å møte «sin» saksbehandler. For mange er dette en uaktuell problemstilling, det er de som ikke bruker, men som også omfattes av reformen ettersom den angår alle. Fra svangerskapspermisjon til pensjon, fra barnetrygd til de kortvarige sykemeldinger utover arbeidsgiveransvaret, fra vugge til grav. Med andre ord tilkjempede velferdsordninger som man ikke nødvendigvis behøver å ta kontakt med NAV for å få.

For de som faktisk er nødt til å være brukere – arbeidsledige, langtidssykmeldte, funksjonshemmede, folk på rehabilitering, under attføring, midlertidig eller varig ufør eller som av andre årsaker havner utenfor arbeidsmarkedet – er det tidkrevende og kaotisk å måtte forholde seg til NAV. Muligens ikke i mindre kommuner med få innbyggere, men helt klart i større byer med mange innbyggere. Selvfølgelig tar det lang tid å snu denne digre skuta, men det er mange som ikke kan vente til reformen er ferdig gjennomført og de ansatte skolert i 2010. Brukerne havner som brukere fordi de trenger hjelp akkurat der og da – ofte akutt.

I en rekke artikler denne vinteren og våren har Aftenposten fokusert på reformen der også brukerne har fått komme til orde: «Blir syk i møtet med

NAV», «Fikk angst av NAV» og «Blir syke av NAV-reformen». De to første sitatene var oppslag om brukere, det siste sitatet var et oppslag om NAV-ansatte.

I et debattinnlegg i Aftenposten 30. april i år skriver arbeids- og velferdsdirektør Tor Saglie: «Det er fullt trøkk hos oss, hver eneste dag. Når du bygger om hjemme, kan det være vanskelig å få laget skikkelig middag hver dag. Man må nøye seg med en brødblings på den provisoriske kjøkkenbenken. I NAV har vi brukerne med oss på byggeplassen. (...) Nå har vi fått gode råd om hvordan vi sammen kan gjøre stunden på kjøkkenet så nyttig som mulig, inntil bygget er reist. Samarbeider vi godt nå, har vi middagen klar før vi vet ordet av det».

Nei, Tor Saglie! I likhet med at Torbjørn Jaglands «Norske hus» var et metaforisk luftsloft for mange, kan man ikke kreve at folk skal leve av brødblingser under den lange byggeperioden. Omelett kan fortsatt ikke lages uten å knuse egg. Disse eggene bør imidlertid fredes fordi det i dette tilfellet er mennesker som knuses og sulter mens reformen pågår og tusenvis av ansatte omskoleres.

Advokaten Øyvind Miller kommenterer Saglies innlegg og kritiserer direktøren, NAV-etaten og politikere for å være så opphengt i «alle-ut-i-arbeid»-tankegangen at «uføretrygd er blitt et tabuord». Miller skriver lett ironisk: «Greier søkeren å slikke frimerker noen timer pr. uke, har han ifølge NAV «restarbeidsevne» og skal «attføres». Jobbmulighet etterpå? Uinteressant for NAV!». Reformen legger opp til at «ufør» blir et stigma der det antydes at brukeren ikke arbeider hardt nok for å komme seg i en eller annen form for arbeid eller aktivitet.

Dersom en bruker ikke er «rehabilitert» og «attført» innen den tiden NAV mener bør være innenfor rimelighetens grenser, risikerer hun å bli omplassert til et annet yrke totalt utenfor interesse- og/eller kompetanseområde. Det er NAV som avgjør hva som er kompetanseområde og hva brukeren kan utføre av arbeid ut fra utdanning og tidligere arbeidserfaring, selv om saksbehandleren ikke helt vet hva det innebærer. Riset bak speilet er at hun kan miste rettigheter til økonomisk støtte eller bli uføretrygdet dersom hun sier nei til foreslåtte tiltak. Det kan synes som om det er NAV som har definisjonsmakten av hva «meningsfylt arbeid» er.

I forbindelse med disse vurderingene har det hendt at NAV har insistert overfor medisinsk personell at de skal utlevere en fullstendig og uredigert journal, med andre ord hele pasientens journal med utredninger og sensitive opplysninger som er gitt legen i fortrolighet og som ikke har noe som helst med situasjonen i forhold til arbeidsliv og arbeidsevne. Enkelte leger

har opplevd at NAV-ansatte har troppet opp på legekantoret for å hente den uredigerte journalen. Dette er for at NAV skal kontrollere legens vurdering av uførhetsgrad og eventuelle diagnoser, utskrivning av resepter og medisiner og om legen foretar en reell vurdering av om pasienten jobber aktivt for å bli frisk eller er villig til å prøve ut om de er i stand til å arbeide. Det er altså en kontroll av legens medisinske kompetanse, eller om denne misbrukes i forhold til å vurdere hvorvidt brukeren er i stand til å arbeide eller hvor lang tid en rehabiliteringsprosess muligens vil foregå. Det kan synes som om at det er NAV-ansatte som bestemmer arbeidsevne, uførhetsgrad og om man er midlertidig eller varig ufør, uten å inneha denne medisinske kompetansen og uten å vite noe om rehabiliteringstid når det gjelder ulike sykdommer eller skader. Det er vel egentlig unødvendig å nevne at både legeföreningen og den enkelte lege har reagert sterkt på dette av hensyn til taushetsplikten og personvern for den enkelte pasient, og at det er de som innehar kompetansen i forhold til å utlevere de relevante opplysningene NAV etterspør.

Hensikten med reformen er som nevnt at brukeren skal slippe å holde seg til flere saksbehandlere og etater. Likevel skiller det mellom NAV Arbeid og NAV Trygd. Brukerne opplever fortsatt å være kasseball innenfor én og samme etat. NAV Trygd har ansvar for å følge opp under sykemeldingsperioden, NAV Arbeid under rehabilitering og attføring. Dersom denne prosessen overskrider en viss tid, uavhengig av sykdom/skade og utsiktene til å bli bedre på sikt, er det *fait accompli*. Enten ut-i-arbeid selv om jobben ikke er «meningsfylt» for brukeren eller står i forhold til arbeidsevne eller kompetanse, eller over til midlertidig eller varig uførhet, som NAV Trygd og ny saksbehandler har ansvar for. NAV Trygd jobber ut fra... ja, ut-i-arbeid-så-snart-som-mulig, og skulle man bli syk av det eller plutselig stå uten arbeid fordi man ikke har arbeidskapasitet, kompetanse eller evne til det, er det tilbake til NAV Arbeid. Muligens sykemeldt, tilbake til rehabilitering og deretter attføring – og ny saksbehandler.

Dersom du er så heldig at du holder deg frisk, ikke blir langtidssykemeldt enten ved sykdom eller skade, ikke har jobbet deltid og har full opp-tjeningstid i forhold til pensjonspoeng, og i tillegg tilhører riktig årskull som vil kunne nyte godt av AFP-ordningen, da får du følge med NAV til graven uten noensinne å bære det stigmaet som følger med det å bli en bruker.

Kristin Hobson